

F. Lainšček
Feri

Potrkavanja

Zastava 750, pozabljeni letnik — sila si, Lujček, kako bi brez zvez na tehničnem? — podrsava po žabji, premočeni poljski poti. Ravninska tema duši žaromete, septembrski dež se razbija na šipi, otročiček, komaj kaj več kot dojenček, se stiska pod mamino dojko in cvili — strah se ga polasča, črni otroški strah. »Še malo, sinček, še malo, oma že kuri; mlekca se napiješ, Šarkinega mleka — se spomniš Šarke? mu, muuuuu-

mu! — prekleta močvara, samo da ne zakuha... Se tudi tebi zdi, da v prvi škrti?« Ona gnete po otročičkovi napeti ritki, »na, na, nanana,« nejevoljna je, mrka, saj je vse to vendar ne zanima: njen Vasko, njegove korenine, rodovnik do pradedi mežnarja in stricev, ki so uspeli v Ameriki, pa mamka Jolanka, »sirotica, ker je tako zelo sama in neboljena,« ampak enkrat mesečno, ponavadi prvi vikend po plači se ga že usmili, pravzaprav nje, stare. »Še malo, še malo, no saj sedaj gre že rahlo navzdol — poznaš to pot, ne? na oni strani je potoček... Te zebe, Krista?« Ne, prav toplo ji je, puščobno, zatoхло; vonj po plenicaх — Piki se še včasih polula — trpki vonj moževega parfuma: kdo ve, zakaj se za mamko zmeraj namaže? Morda, da bi bil videti bolj gosposki! naj vidi, sirotica, da je sin zlezal, da je gospod, gospodič mestni... Prastara navada, birokratska miselnost, literarna poslastica, sranje, ogabno, ogabno, ogabno, mehko sranje pa kmečka, beraška gosposkost!

»Pa smo le, dobra stara škatla, poglej, Piki, oma še sveti.«

Zdaj, zdaj bo odgrnila zaveso, temna v obraz, zavita v črno ruto, nasmehnila se bo, on bo opazil, da se je nasmehnila, nato se bodo odprla vrata: »O, oooo, gospod Bog, blažena d'ica Marija, Lujček, Lujček!«

»Ni je! Čudno, čudno?«

»Morda je zadremala?« Ne vznemirjaj se vendar, Vasko, mamina dušica, le pol srca imaš še zdravega, pol možnosti za življenje, pa se vendar tako nevarno vznemirjaš — srčni bolnik pri dvaintridesetih, kaj ni to kot mora?

Avto izdihne, se sesede skoraj pod slamnatim napuščem, neprijetno bobna po strehi, curlja in ledeno škropi, ko se odprejo vrata, oster ravninski zrak udari v obraze, Piki spet cmizdi, zaspan je, utrujen, morda prav

tako naveličan teh rednih obiskov, ali pa se celo boji stare? — tudi to se ji je že dozdevalo. »Cekar vzemi, margarino!« Fej, sranje, v tem cofotu, ki premoči skozi krilo prav do stegen, celo za vrat kaplja, on pa »Cekar, margarino,« sranje — ves popoldan je zapravila, da je nakupila — saj je ne bo žrla pred spanjem, stara! In če bi si zaželela kaj posebnega, kaj vem, slaščice, file, pomaranče, ampak navadno margarino? bo že res, da se starim zblede... On poklonka v zapah, stresa kljuko, da dveri zastokajo, njej še zmeraj kaplja za tilnik, po hrbtu se ji cedi, vse do riti, Piki, zgaga, ji žlubodra v uho in ji rije z mrzlim nosom po vratu, morda že prepozna plesnive zidove, leseno Marijo na steni in glinenko za žegnano vodo. »Kdo jeeee?« se oglasi za vrati, piskavo in plašno, »ona je!« se radosti Vasko: Mi! Lujček in Krista!« Vrata se odškrnejo, brezzoba votlina se smeji ali joka, potem tisto: O, oooo, gospod... »Po kruhu diši, po tvojem kruhu...« jo objema sin, »Vraga po kruhu,« si misli ona in smukne z malim mimo v sobo. Po pajkih in plesnivem zaudarja, ali po kadilu in svečah. »Pridi, angelček, mleka ti bom pogrela; kako velik je že, kako okrogel, kako rdeč v lica, pravi, pravi očka, Bog mu daj zdravja; samo da ste spet malo prišli naokoli...« Starka boža malega po nosu, po ustih, ščiplje ga v lica, mali se umika mami pod krilo, grabi, da se mokra obleka še bolj lepi na stegna. Dolgo sedijo za izdolbeno hrastovo, mastno mizo — molčijo! To je poseben obred, to gledanje — Krista češe Pikija in gleda v steno, lačna je, utrujena, nejevoljna... mamka Jolanka z drobnimi očkami ljubkuje sina, sineka, edinčka, on si mane prste, zadovoljen je, ker so le prilezli, drug avto bo kupil, pomisli, kak boljši avto — dolgo, dolgo gledanje. Mali se igra z orehi, preklada jih po lončenih posodah, rajši jih ima kot pupo — Jolo! — reži se, zdaj vleče za dolgo črno krilo tudi babico. »Takoj se privadi, vražiček.« Krista si naliže mleka, povoha ga — kako samo smrdi po hlevu! — pobere z dolgim, sveže polakiranim nohtom slamko, ki je nekako zašla v lonček.

»On spet prihaja, Nejček,« vzdihne starka.

»Kdo — on? mamka?

»On. Na okna mi trka, in v steno...«

»Ah, dajte, dajte,« de on in se nasmihne.

Dež »čoperi« z žleba nad oknom, s police drobno prši v šipo; dalje v temnino ni videti. »Avto pokrij!« velevala ona, on le odmahne, kadi prvo cigareto danes, čeprav tudi tega ne bo smel.

»Ljubi Bog, če bo še tako, me bo odneslo. Šarka je z zadnjimi nogami že v vodi...«

»Jutri popravim, mamka, kanal bom skopal, ne boj se; radio pravi, da bo že jutri lepše.«

»Ne vem, kako pridem jutri do cerkve? Danes, oprosti gospod Bog, nisem bila pri večernicah.«

»Zapeljem vas — zakaj pa imam avto?«

»Avto?« se posmehne Krista; ve: peljal jo bo, potem ga bo zvalila v cerkev — »Za pokojnega boš molil, sinek, to se vendar spodobi.« — in on

bo šel, čeprav je stari partijec, od gimnazije že, tudi molil bo . . . no, saj to, da moli, ni greh, ampak izvedelo se bo, vse se izve, in potem ga bo spet klet, »kačjega« šefa. Vasko, Vasko! Kristina zmaje z glavo in požre grenkobo, ki jo čuti v goltancu, a ne od mleka . . . Ta naš svet je nekako čuden, majav, gingav, nepopoln — vse to sem si vendar želela drugače! Mož sicer napreduje v službi, to že, a vsa ta njegova napredovanja so bolj pritlikava, tolažilna, še zmeraj ga vsi kavsajo, mu tičijo na vratu, ona dela le s polovičnim delovnim časom, štiri, pet ur, uči na tisti posrani kmetijski šoli, na kmetijski ja, a slovenščino uči! Denarja pa ni in ni od nikoder; kredit za stanovanje, — na sedmem nadstropju, pomislite! — kredit za nakup jesenske garderobe, generalka na zastavi, pa še prej, počitnice, sedem dni morja . . .

»Če ne molim, tudi potrka!«

»Dajte, dajte . . .«

»Neumno govorite, mama!« pravi ona, še kar potrpežljivo.

»Daj, daj!« jo opominja Vasko.

»Ti, hčerka, si brez Boga; jaz vem, kdaj je veter in kdaj res potrka. Spoznam ga. Moja Jolanka, mi pravi . . .«

»Piki, spat greva! Glej ga, saj picek že spi!« Otročiček res že drema. Previdno ga dvigne in stisne na polne, mlečnate prsi. »Odgrnem vama,« se skobaca na noge starka. »Ne!« pravi on, pravi ona: »Bomo že, saj ne spimo prvič, kaj ne, Pikica?« »Tako, tako,« pravi mamka in reže kruh; ve že: zdaj bo sinek v miru večerjal: vrhnjega mleka od včeraj, domač, mešani kruh, masti in česna — šunke noče, norček zlati, ne mesenih klobasic ali zaseke.

Pomaga ji odgrniti težko, z »gosjim« napolnjeno blazino, namesti jima vzglavnik, odpne ji zadrgo, jo prime odzadaj, moško se mu prebujata na njeni mehki, zaobljeni riti, odmakne se, potežka ji levo, mehko dojko, še bolj jo prime, ko si ona z znano kretnjo sname modrček, nenadoma si zaželi bradavico v ustih, a ve: mamka že režejo kruh! Krista leže, velika in »žmetna,« da škripa postelja, na kateri je nekoč davno spal kot otročiček in šolarček; poboža Pikija, nato jo poljubi, še enkrat, »ne bodi vendar kujava, ženka.« Ona si popravi dojko pod odejo in zamiži. »Po prstih pridi! Utrujena sem!« Eh, nič kolikokrat je utrujena, ampak on ve, ne da se ji, enkrat na teden ji je zadosti, ali če je nenadoma židane volje, kot pravijo, in se sama nastavi — takrat je že vlažna in gre hitro . . .

Kruh, zapečen, nizek, dišeč ravninski hlebec, je že na mizi in mamka ga gleda čezenj. Upadla je, nekam siva, bela! »Zgarani ste,« pravi in sram ga je, da si je tu, v mamini hiši, zaželel žene. »Preveč se ženete za Šarko in svinjami; čemu neki vam dve svinji?« Pravzaprav pa razmišlja o Kristininih velikih »cečkih« in maminem posušenem životu; ne spominja se je, Kantorjeve Jolanke, da bi bila taka, polna in jedra. Zmeraj je bila tako drobna, potuhnjena, bogaboječa in skromna, da morda niti v vasi niso vedeli zanjo — »jebemti,« zdaj so jo gotovo že pozabili! Kaj če jo pobere in bo ležala dneve in dneve, morda cel mesec? Pomoči skorjo v vrhnje, otresa jo,

in se tolaži: Vas je vendar vas, prekmurska vas, in tu ljudje bolj tičijo skupaj. Mašnik pride naokoli, pa cigan Geza, ki ji nacepi drva, pa sosedovi otroci in poštar, res: Poštar! Več ji moram pisat! Več! to je rešitev.

»Včeraj je spet potrkal... Že sem ugasnila, no malo sem še molila, pa je 'poklonfal'...«

Noče je slišati; nikoli ni toliko sitnarila s temi pokojniki!?

»Zdaj ležem, pa kar pustim 'posvet'...«

»Le svetite, svetite, saj vam dam za električno. Od ene žarnice pa res ne pride veliko.«

Odrine skledo in si kljub zdravnikovim grožnjam spet prižge cigareto. Pomirja ga in nekam moškega, pogumnega se počuti — prav tak občutek je to kot takrat, ko so vlekli v živi meji za šolo. Zmeraj jih je nakradel očetu iz žepa, da so sošolci kar vzdihovali. No, potem jih je ponavadi dobil po goli, — oče, Benčecin kantor, je krepko udaril — a prav zaradi tega so bile še slajše. Misli mu begajo, materin obraz se mu ponuja, dobriča, ga tolaži, njena pripovedovanja ga vznemirjajo, da se ga polašča čudna, skrivnostna tesnoba. Spomni se: ko so nocoj zavili z magistralne na makadam in se je ploha še bolj zgostila, je hodila pred njimi postava — plahutajoča, ošiljena, kot križ — in zdelo se mu je, da mu je pomahala. »Pobereva ga,« je predlagal. »Koga za vruga?« A ko sta pripeljala do tja, ga ni bilo — tiste postave? »Šalim se,« se je zakrohotal. »Vem, da ne maraš, da bi kogarkoli prevažala...«

»Ajaj, Gospod, tudi potlej pride; če se nameni, zmeraj pride, pa naj je gospodov dan ali svetek...« Opazoval jo je. Saj se ne pritožuje, »sirotica«, niti ne tarna, zdi se, da celo rada pripoveduje o kantorju Fereku, ranjkemu očetu, ali pa mogoče obtožuje? Pokojnik prihaja pod okna, šepeta, zaveso premika, celo rožo si utrga — rožo si utrga! — ja, ja, tisto rdečo, »pogrebenco«, ki jih je zmeraj zalival, nato gre k Šarki, da sirotica vedno zatuli, potreplja jo. »Tolsta si, tolsta, vimni visijo, krastače bežijo,« po »vilicah« hodi, vse do sadovnjaka in njive, in rjuhe mu plahutajo, kot samega Jezusa Trpnika srajca. In tudi njega, sina Lujčeka, včasih omeni, a nič lepo ne govori o njem — da je v mesto pobegnil in vaškim bogatašem njive prepuštil! Kantor se je za življenje sina skorajda odrekel. No, doma ga je nekako že imel rad, vse mu je dal, ampak za šole? Ne! tega luksuza on s svojimi krvavimi žulji že ne bo podpiral, ko pa jim na drugi strani krave hirajo in vrati v njive zaraščajo.

»Pssssss, moliva, moliva, sinek!«

»Kaj?«

Oče naš, ki si v nebesih, posvečeno bodi...« Stara sklepa žilnate ročice, sklanja glavo, drdra. »Zdaj, zdaj, ne želi nam hudega Ferek...« Dež še zmeraj prši v šipo, noč je še bolj v sobi, muha leze po kruhu, ne; pajek! Vasko se poskuša nasmehniti, a misel je že tesnoba, podobe mu rajajo nekje za hrbtom, zanalašč se obrne, pravzaprav mora se, da vidi, kako zares ni ničesar, le ura, stara in lesena, ki jo je pokojni zmeraj navijal s posebno pobožnostjo, šepa svojo večno pot. V sobi nenadoma zajoka otrok.

»Ne spravi se nanj, usmili se otročička, oče naš, ki si v nebesih, posvečeno bodi...«

»Molčite vendar!« skoraj krikne in si prižge cigareto. Otrok vendar rad joka ponoči; skoraj sleherno noč se prebudi, da se s Kristo še v polsnu prepirata, kateri ga bo »ahtal.« Za vrati žena osorno poje: »Aja, aja, ajaja, spi, spi, jebenti si tečen, aj, aja, aja, aaja...« Skoraj radosti ga, da ni v sobi, kajti sicer bi ga pocukala in zavekala: »Zbudi se vendar, smrčiš kot konj, jaz pa moram biti jutri že ob petih pokonci...«

»Čudne, čudne stvari,« de ženica.

»Vasko! Vasko,« ga pozove žena.

Mali je ves zadihán, zdaj le še krotko piska in gleda v okno. »Spi zdaj, vidiš, očka je tudi tu,« pravi ona: »Zdaj je že šel, grdi strahek, pregnali smo ga.« Piki se oklene očeta in ga stisne k vzglavniku, nato ležijo vsi trije. »Kak strah vendar?« zašepeta Vasko, ko se mali povsem umiri. »Okna se boji,« pravi ona: »Tak cmizelj, da se vsake sence ustraši — ne vem, kaj bova?« On strmi v strop in si ne upa pogledati v okno; lahko bi snela te zavese... Najrajši bi se stisnil k ženi, se pokrtil z mehko dojko čez oči... Noče razmišljati o tem — samo včasih, takrat davno, ko je bil res zaljubljen, ji je priznal, pa je rekla, da mora biti moški predvsem moški, in da je lahko šele potem tudi kaj drugega, verjetno je mislila, sanjač, pesnik, ja! plašen že ne sme biti! Tudi ona je že zaspala: nosnice ji rahlo utripajo, oko ji včasih zaokroži pod vekami — o čem le sanja? — prsi se dvigajo in padajo, odrivajo odejo, želijo si ven, navzgor, k njemu — kako rad jo je pokavsál med prsi, takole, kot mogočen jahač; sprva ni hotela, a potem ji je bilo všeč, ko jo je nekoč, takole, med dojkama navzgor pošprical po vratu. In zmeraj si jo tako zelo zaželi tule na deželi, ko nimata priložnosti! Sram ga je, da se mora tako obvladovati pred lastno ženo; počasi zleze s postelje in po prstih odide. »Ne boš še legel?« vpraša ženica. Odkima in sede. Jesenski dež mu zopet cofota v glavi, in spet je nekaj za hrbtom, za oknom, pred vrati...

Hipoma ga zaščemi v drobovju — mleko ga zmeraj požene — in s presedanjem ter napenjanjem prepone skuša ugotoviti, če bo res moral na stranišče. »Štrbunk« je zunaj, povsem zadaj, za hlevom in treba je globoko v srž zgoščene noči.

»Potlej pa malo k Šarki poglej,« moleduje mamka, ki se je medtem pomirila in si nasula na mizo fižola. Prebira ga s koščenimi ročicami, da prav čudno ropota v lončeni posodi. »Tako si krajšam čas,« pravi. »Saj ga tako ne jem.«

Debelo črevesje ga napenja, da mora stisniti ritnici in zlepega začuti na sencih rosico potu — takole, kar naenkrat, skoraj v mrzlem prostoru, ga je ožehtalo po hrbtu! Pa ne, da ga je res tako zelo strah? Če gre na potrebo, bo moral pogledati tudi k Šarki, in tam, v pritličnem, obokanem hlevu, se lahko marsikaj premakne. No, saj se ji lahko zlaže — samo vratca bo priprl, pa se ji bo zdelo, da je stopil v »štalo«. Prižge si cigareto, a se mu ob tem želodec samo še bolj premakne... Moral, moral se bo olajšati,

pa če tudi mu za vogalom prekrži pot sam pokojni kantor, njegov nespeči oče! Zjezi se: kaj sem res otročaj, podelana baba ali kaj? Kdo, razen boga-boječih mamk, pa je še doživel, da bi mrtvi in pokopani lezli naokoli? — nihče!

»Jaz pa, sinek, ne bom naokoli hodila — ko se enkrat uležem, ne vem, kdo bi mi kosti spet na kup spravil?«

»Srat grem,« pravi Vasko, a še opleta. »Še tako grdo govoriš,« negoduje starka, in prostor je strašansko porozen, da zbledi sleherna beseda — zunaj kot da ne dežuje več. Vrata škripajo stokajoče kot pogrebčev vzdihljaj, ravninski veter, ki je nenadoma scefal oblake, da je že slutiti luno, se zaganja v slamnati napušč, noč je sedaj kovinska, še zmeraj črna, a vsa iz nekakšne skrite svetlobe. Samo mrak, samo tema, ampak ponoči se vendar prebudi tisto! Če so čarovnice, so ponoči, če so bajalice, so ponoči, če so sojenice — tri bele ženske . . . Vasko sprva odločno strmi v strah, nato se vda in ob zidu skoraj tipaje, s priprtimi očmi, smukne v stranišče; vseskozi si dopoveduje, da mora opraviti lepo počasi, kajti če se strah zgosti vse naokoli in če bo poskušal pobegniti, se bo zgodilo: zahrbtna misel: ubežati strahu.

Energija ostane v človeku, tista energija, ki gleda, ki misli, ki čustvuje — tudi ko umreš, ostane v telesu — in te gloda, in te boli, in te gnije! To hodi naokoli ta moč, ta skrivnost . . . »Le tiho, Šarka, le tiho, le tiho, saj ti posteljem.« Kaj če ni krava, če se drugje premika? Sveže, človeško mu zadiši med nogami. Noče obrniti glave, si zatisniti nosu, še je prijeten vonj lastnega dreka. »Spi vendar, Šarka, ti kravica neumna. Spi!« Z nogo odrine lesena vratca in se takole sede zastrmi v nebo. Polna luna leze nekje za oblaki in jim barva scefране robove — še malo pa bodo zvezde. Krajina, spokojna in prijazna, se razteza vse do obzorja. Za sleherni rebrijo čepi spomin, po potkah blodijo bose otroške stopinje. Res, morda se tudi mrtvi vračajo, pomisli Vasko, morda prihajajo po spravo. Toda ali bo sploh kdaj dahnilo izza vogala, bo zametlo, se sluzasto pocedilo po grlu?

Stopi v štal, počoha Šarko po upadlem, zgaranem hrbtu in jo potolaži: »Tolsta si, tolsta, vimni visijo, krastače bežijo.«

»Zopet je potrkljalo,« toži mamka.

»Seveda,« de Vasko. »Pote prihaja.«